

Norsk "gråstein" er etterspurt

Tekst Anders Hals . Skogeieren 12/99

I sommer har det versert noen saker i mediene der samlere har forsynt seg av den slags i slike mengder at det må ha vært andre motiver til stede enn ønsker om å fylle egen peis hylle. Det har i stedet åpenbart vært egen lommebok som skulle fylles opp. Det å samle noen steiner kan i seg selv virke ganske harmløst. Det bør det nok også være, så lenge det er snakk om mengder som kan bæres ut i egen ryggsekk.

Noe annet er det som man har sett eksempler på i sommer. Man har fylt opp biler med spesielle steiner i et slikt omfang at det åpenbart må dreie seg om innsamling med tanke på videresalg, og da er man inne på emnet miljøkriminalitet - ikke minst dersom steinene er samlet inn i et vernet område.

Tar man seg turer på såkalte steinmesser, ser man fort hva man egentlig snakker om. Der omsettes det stein- og mineralprøver for store summer, og antagelig er det overoptimistisk å tro at så veldig mange av steinene er samlet inn med grunneiers tillatelse.

Det er alltid en eier

For det er alltid en eier til den grunnen du går på, enten du befinner deg i skogen eller på fjellet. Staten v/Statskog eier grovt sett rundt en tredjepart av all norsk grunn, mens private, kommuner o.a. deler på resten. Stein er ettertraktet i mange sammenhenger. Peishylle - eller dekorasjonselementet innendørs har vi vært inne på. Ellers brukes stein til tak, murer, fasader, gravstøtte, smykker og mye annet.

Den som tar med seg en stein eller to, bør ikke ha noen grunn til å frykte plukket i et område uten noen form for spesielt vern (nasjonalpark o1), og plukkingen forøvrig ikke kan forårsake noen form for skade på miljø eller eiendom. Dersom man imidlertid plukker stein i slike områder, er dette brudd på vernebestemmelsene og en sak for Økokrim.

Lovverket

I Lov om bergverk som nå er under revidering, heter det at metaller og malmer med egenvekt 5 og høyere, er mutbare. Det samme gjelder metallene titan og arsen og malmer av disse, samt magnet- og svovelkis. Ut fra de forutsetninger loven setter, har derfor enhver norsk statsborger rett til søke etter, mute og få utmål på forekomster av mutbare mineraler på egen eller andres grunn.

Det finnes en rekke forbehold i loven om hvor og hvordan det kan skjerpes, hvordan rettigheter erverves osv. Ikke minst skal grunneieren kontaktes og settes inn i hva som skal skje. Dersom grunneieren krever det, skal også skjerperen stille garanti for den skade som kan oppstå som følge av skjerpingen. Ved tvist om dette skal det vare et skjønnet, og utgiftene ved skjønnet skal bæres av skjerperen.

Uklart og liberalt

Førstekonservator Inge Bryhni ved Mineralogisk - Geologisk Museum i Oslo mener gjeldende lov er veldig uklart, samtidig som forslaget til ny lov er altfor liberalt. Museet som holder til på Tøyen i Oslo, var, i likhet med Norges Skogeierforbund, forøvrig ikke høringsinstans da forslaget til ny lov var på høringsrunde.

- Det er en rekke hull i gjeldende lov, samtidig som forslaget slik vi oppfatter det, ikke ivaretar grunneierens og museenes interesser. Det er bl.a. innlysende at grunneieren skal ha sin andel av verdien. Det kan ikke bli slik at en hvilken som helst lurifaks kan få mutingsbrev og så ta alt ut av landet, mener han.

Han støtter derved Norges Skogeierforbunds oppfatning, fordi forslaget går langt videre enn gjeldende lov i hva det kan søkes mutingsbrev om. Her er nå bl.a. tatt inn mange lettere malmtyper, som til nå har vart grunneieres eiendom. I tillegg stilles det mindre krav til den som søker mutingsrett, mht. økonomisk rygggrad og seriøsitet - bl.a. med tanke på oppryddingsarbeidet etterpå.

På ulike nivåer

Steinsamlere opererer på ulike nivåer. Noen samler "gråstein" for å pynte opp ved huset, på hytta eller hvor det enn måtte være. Uten at folk flest antageligvis tenker på det, er det nærliggende å tro at slikt er et utslag av den frie ferdselsretten alle generelt har i norsk utmark.

Det er også nærliggende å anta at det er akseptabelt å ta med seg det en kan bære på egen rygg. Dette er imidlertid ikke det samme som at man kan komme tilbake gang etter gang og etter hvert "tømme" hele lokaliteten.

Andre samler på mineraler og hakker ut prøver i spesielle områder for sin egen steinsamling eller som bytteobjekter. Dette finnes det eksempler på har utviklet seg til å bli så omfattende, at det har truet hele forekomster av spesielle mineraler.

Profitt-elementet

Det er visse fysiske lover som gjelder ved all form for samling. En hvilken som helst samling eller et hvilket som helst objekt er akkurat så mye verdtt som markedet er villig til å betale der og da. Frimerker, mynter, veteranbiler og alskens "rart" har sin verdi akkurat så lenge som noen vil kjøpe. Det samme gjelder i stadig større grad geologiske prøver av enhver art.

Tidlig i høst ble noen svensker taft på fersk gjerning da de lastet inn i bilen sin med lav-og mosebevokste steiner på Ringebufjellet. Det ble antatt at steinene skulle selges med god fortjeneste.

I sommer var noen andre svensker og forsynte seg av norsk "gråstein" på en lokalitet oppe på Hardangervidda. Her finnes en sjelden krystall som heter anatas. Kjemisk er det snakk om titanoksyd

(TiO₂). Den "vokser" som små, svarte og firkan-
tete pyramider på vanlige, klare kvartskrystaller,
og det var snakk om at slike kunne omsettes i Tysk-
land for hundretusener av kroner.

I ordnede former

Ellen Sigmond ved Norges geologiske undersø-
kelse (NGU) i Trondheim har heller ikke mye godt
å si om mye av det som skjer i tilknytning til privat
samling av mineraler.

- Innsamling av malmprøver o.l. er i utgangs-
punktet ikke ulovlig, men det er innlysende at man
må ha grunneiers tillatelse. Områder med en eller
annen form for vernestatus er unntatt. Her har in-
gen i utgangspunktet lov til å samle noe som helst.
Om det i utgangspunktet er tillatt å samle inn prø-
ver, og grunneier har sagt sitt ja, må likevel slikt
skje i ordnede former. Ikke midt på natta eller på
annen fordekt måte, mener hun.

Kommentar:

Samlere - en trussel?

Det finnes så mange slags samlere. De fleste har
høyst aktverdige motiver, og de har en ekte interesse
for sitt spesielle emne. I noen sammenhenger kom-
mer det imidlertid penger inn i bildet, og da begyn-
ner markedskreftene å virke.

At sjeldenhet bestemmer markedsverdi har vi sett
mange eksempler på i faunasammenheng. Rovfug-
ler er etter sigende blitt omsatt for ti-tusener av
kroner, og prisen er høyere, jo sjeldnere arten er.
Samme utviklingen ser vi nå på mineralsiden.

At ekte samlere opererer med markedsverdier på
sine objekter er så sin sak, men store penger eller
rykter om slike, skaper press og kan åpne for ren
kriminell virksomhet. Det er dette vi nå ser eksem-
pler på innenfor steinsamlermiljøet.

Både pga. mineralriktighet og pga. vidstrakt og
uoversiktlig natur er norsk utmark et paradiset for en
steinsamler. Og lettere blir det. Et nytt forslag til
minerallov er på trappene, og lite forutseende, even-
tuelt arrogant agerende, forslagsskrivere har gjort
livet enda enklere for "lettbeinte" i steinsamler-
bransjen.

Nyetablerte Statens Naturoppsyn som skal passe
på verneområder i Norge. De har fått en tilsvarende
verre jobb å utføre, og private grunneiere er nær-
mest gjort rettsløse på egen grunn. Kan ikke da visse
samleraktiviteter være en trussel mot naturgrunn-
laget? Vi kan ikke se det annerledes.

aha

Fritt fram for mineralletting

*Tekst Bendik Bendiksen, Bondebladet, 25.
november 1999*

Går forslaget til ny minerallov gjennom, er det
duket for mye strid mellom grunneier og den som
leter etter mineraler.

Et forslag til ny minerallov er ute til høring. Der
foreslås det betydelige inngrep i eiendomsretten, og
Norges Bondelag har sterke innvendinger.

I lovverket skiller det mellom mineraler som til-
hører staten, og de som tilhører grunneieren. Det
er malmer (bergarter som inneholder mineraler med
egenvekt over fem) som tilhører staten, mens
diamanter, olivin, nefelin, kalk og naturstein tilhø-
rer grunneieren (ikke mutbare mineraler).

Forslaget innebærer at også disse siste skal om-
fattes av bergfriheten - at det skal være fri leterett.
Det vil si at det kan settes i gang undersøkelser
uten tillatelse fra grunneieren. Det kreves bare vars-
ling.

Store inngrep

Leteren kan grave eller sprengte hull i bakken,
felle skog, bore og ta ut prøvepartier, ta ut masse
og omsette den, føre fram borerigger og etablere
plass for boligbrakker og lignende.

Grunneieren må gå til domstolene om en leter
skal stoppes. Retten må da ta stilling til om "ska-
den er vesentlig", og grunneieren må ta risikoen
med kostnadene.

Norges Bondelag har overfor departementet pro-
testert kraftig på de foreslåtte inngrep i
grunneier-retten. Det pekes på at gjeldende lovverk
gir tilstrekkelig rett til å ta i bruk privat grunn for å
imøtekomme bergverksnæringens interesser. Det
protesteres også på forslaget om at leter fritt skal
kunne bruke eksisterende vegnett - uten å innhente
grunneierens tillatelse.

Bondelaget tar også opp den risiko som ligger i
at leteren går konkurs, og ikke kan rydde opp etter
seg. Norges Bondelag krever at det etableres et
sikringsfond, eller at staten påtar seg dette ansva-
ret.

Bedrifter bygget på mineraluttak er ofte hjørne-
steinsbedrifter i sine lokalsamfunn, og det får ka-
tastrofale konsekvenser når en slik bedrift legges
ned. Norges Bondelag ber derfor om at det fra slike
bedrifter betales inn til et fond for utvikling av an-
nen næringsvirksomhet i disse lokalsamfunnene.